

Behandlingen av yttrandefriheten

Av José Luis Ramírez

Den uppkomna diskussionen som världen runt uppstått i samband med terroristdåden i Paris torde vara dagens bästa studieföremål för retorikforskare, som ett utmärkt exempel på vad vi kan göra med språket och vad språket kan göra med oss. Ty en äkta retorikanalys kräver en allsidig granskning och en saklig distansering – utan för-givet-tagna uppfattningar – från det som anförs på olika håll.

Jag har alltid känt en stor beundran för den finska vanan att fråga sig "Varför inte?" när man konfronteras med en uppfattning eller påstående. Ty att bara fråga sig "varför?" öppnar vägen för en egocentrisk hållning som följer mönstret av ett "Antingen / eller" som utesluter ofta såväl ett "varken / eller" som en "både / och". Reduktionen av sakkunskapen till "sant eller falsk" med en tolkning av ordet "eller" som uteslutningskonjunktion (dvs. som disjunktion) skapar bara oreda och dogmatism. Set är inte utan anledning som en person som ställs inför svars som vittne vid en domstol, uppmanas att säga "sanningen, hela sanningen och endast sanningen". Ty "att tala sanning" är också tvetydigt[1].

Två motsatta uppfattningar kan ibland båda strida mot sanningen. Att visa att motståndaren har fel är inget bevis på att man själv besitter det rätta. Detta är just det som debatten om den uppkomna islamistiska terrorismen exemplifierar. Kritiken mot terrorismen tolkas lättvindigt som "försvar av yttrandefriheten". Det handlar visserligen om försvaret av "någras" yttrandefrihet, inte av "var och ens" yttrandefrihet. Ty det som kallas i Västerlandet (inte minst i Sverige) yttrandefrihet handlar i själva verket om "yttrandemonopol". Att reaktionen mot kritik och förlöjligande av muslimernas världsbild hos dessa leder ibland till terrorhandlingar, det är något som måste självfallet bekämpas med alla medel. Det handlar om bekämpning av "våld", inte om kamp för "yttrandefrihet".

Den så "kallade yttrandefriheten" handlar bara om "yttrandemöjlighet" (som bygger dessutom på "yttrandeförmåga") och som i vårt svenska samhälle handlar, i mångt och mycket, om "yttrandemonopol". Den fria opinionsspridningen gäller främst massmediernas folk. Han man bestämmanderätten över det som visas i pressen och övrig massmedia så tar man sig också rätten att bestämma vad som får komma fram i ord och bild och avvisa vad man inte godkänner.

Det talas ibland om en tredje makt, utöver den politiska och den juridiska: den massmediala. När några s.k. "politiker", (bl a en socialdemokratisk ledamot i riksdagens kulturutskott) försvarade behållningen av den rådande, kontroversiella TV-avgiften, använde man "yttrandefriheten" som förklaring. En

politiskt förtroendevald som saknar sådan elementär urskillningsförmåga borde utpekas som åsiktsterrorist. Politiskt förtroendevalda skulle behöva genomgå retorisk utbildning, om det inte vore så att "Retorik" betraktas också (enögt) som "konsten att övertyga". Det är som att lägga en "burka" över sina åhörare eller lyssnare.

Det förekommer idag, också i nätet, "språklig" aggressivitet och nedsättande kommentarer, även anonymt, om den andre. Man behöver ändå inte vara aggressiv i sitt språk för att få ett inlägg borttaget, om det inte passar för bloggägaren.

Ännu mer inskränkande av det fria ordet är när man får en inlägg eller en normal artikel avisad av den som "äger" en sida eller ett program i medierna. Man avvisar då (öppet) inte personen, utan inlägget, med hänvisning till begränsat förfogande av utrymme eller dylikt. Den som förfogar över viss bekantskap i det offentliga får sina uttalanden smyg-censurerade och tillåtes ibland inte ens försvara sin åsikt mot offentliggjorda anklagelser eller smutsspridning. Jag saknar, tyvärr, inte personligt vittnesmål därvidlag.

Man kan inte låta bli att fördöma och bestraffa ett brutalt, våldsamt angrepp mot ett kritiskt eller förolämpande uttalande i ord och bild. Yttranderätten handlar om "ord mot ord", inte om överskridande av beteendenormer. Men den som provocerar någon med nedsättande kommentarer, karikatyrer eller dylikt kan inte hänvisa till yttrandefriheten som försvar för vad som helst. Obehagliga uttalanden eller publiceringar kan både kräva, men också tillåta, ett motsägende åsikt yttrande i normala former, men man kan inte åberopa "yttranderätten", i största allmänhet, och därmed blunda för ansvaret för sina sakliga eller kränkande åsikter. Yttranderätten och provokationsrätten sammanfaller inte utan vidare. Den andres fel befriar oss inte från vårt eget fel, även om den andres fått gränslösa proportioner. Yttranderätten motsvaras av självrannsakan och balans. Att förolämpa en annan ger vederbörande inte rätt att hämnas och begå våld, men det ursäktar inte förolämpningen. Yttranderätt får således inte tolkas som rätt att undgå ansvar för det som yttrats.

I min avhandling om "Skapande mening" (1995) ägnade jag ett kapitel åt att behandla maktens asymmetri och det som skulle kunna utgöra ett "kategoriskt imperativ" i vårt moderna samhälle.